

तिका; वर्तिता-त्री, वर्तयिता-त्री, विवर्तिषिता-त्री, विवृत्सिता-त्री, वरीवृत्तिता-त्री; इत्यादिकानि रूपाणि सर्वाण्यपि दैवादिकृतृप्यतिवत् (770) ऊह्यानि । ¹वृत्तम्-^Aत्तः, वर्तितम्-त्तः, ²नीवृत्-उपावृत्, ³निवर्त्त्यन्-^B ^Cवर्तिष्यमाणः, ⁴वर्तिष्णुः, ^D ⁵वनवर्ती, ⁶व्याववर्ती, ⁷वृत्त्यम्, वार्त्तः ⁸समावर्तनीयः, वृत्त्वा, ⁹आर्यावर्तः वर्तित्वा,

1. 'गेरध्ययने वृत्तम्' (7-2-26) इति प्यन्तस्य निष्ठायां अध्ययनार्थे इडभावो णिङ्क् च निपात्यते । तेन वृत्तो गुणो देवदत्तेन, वृत्तं पारायणं देवदत्तेन । अन्यत्र वर्तितमिति । "वृत्तिरयमकर्मकः, स प्यर्थे वर्तमानः सकर्मको भवति । 'तेन निवृत्तं' (4-2-68; 5-1-79) इति हि प्रकृतेरेव कर्मणि क्तप्रत्ययो दृश्यते । तद्वदिहापि प्यर्थवृत्तेरेव च वृत्तेः 'वृत्तो गुणो देवदत्तेन' इति भविष्यति; निपातनमनर्थकम् ? तत्क्रियते-यदापि णिच्चेव प्यर्थोऽभिधीयते, तदा-वर्तित-मित्यध्ययने मा भूदिति केचित् । अपरे तु-वर्त्तितो गुणो देवदत्तेन इत्यपि इच्छन्ति ।" इति काशिकावृत्तिः (7-2-6) । शुद्धे तु धातोः उदित्वादस्य क्त्वायां वेदक्त्वात् 'यस्य विभाषा' (7-2-15) इतीदृशप्रतिषेधः ।
2. क्षिपि, संहितायां विषये 'नहिवृत्ति—' (6-3-116) इति पूर्वपदस्य दीर्घो भवति । नीवृत्=जनपदः, उपावृत्=उपावृत्तिः ।
3. 'वृद्धयः स्यसोः' (1-3-92) इति स्यप्रत्यये विवक्षिते वा परस्मैपदम् । तेन रूपद्वयम् ।
4. 'अलङ्कृन्निराकृञ्प्रजनोत्पचोत्पतोन्मदरुच्यपत्रपवृत्तु—' (3-2-136) इति तच्छी-लादिषु कर्तृषु इष्णुच्प्रत्ययः ।
5. वने वर्तन्ते इति, 'व्रते' (3-2-80) इति णिनिप्रत्ययः ।
6. 'कर्मव्यतीहारे णच् क्षियाम्' (3-3-43) इति णच्प्रत्ययः । तदन्तात् 'णचः क्षियामञ्' (5-4-14) इत्यञ् । तदन्तात् 'टिड्ढाणञ्—' (4-1-15) इति ङीप् । 'वार्त्ता प्रवृत्तिर्वृत्तान्तः' इत्यमरः ।
7. 'ऋदुपघात—' (3-1-110) इति क्यप्प्रत्ययः । वृत्तिरस्त्यस्याम् इत्यर्थे 'वृत्तेश्च' (वा. 5-2-101) इति णप्रत्ययः ।
8. समावृत्त्यतेऽस्मादिति समावर्तनीयः=गुरुः । 'बाहुलकात् अपादाने अनीयर्' इति प्रक्रियासर्वस्वे ।
9. आर्याः वर्तन्ते यत्रेति अधिकरणे घञ्प्रत्ययः । आर्यावर्तः पुण्यभूमिः ।
- A. 'उद्वृत्तनयनो मित्रान् मन्त्रिणः स्वान् व्यसर्जयत् ॥' भ. का. 9-16.
- B. 'रामोऽपि हतमारीचो निवर्त्त्यन् खरनादिनः ।' भ. का. 6-5.
- C. 'वर्त्तिष्यमाणमात्मानं सीतापत्युरिवान्तिके ।' भ. का. 8-68.
- D. 'निराकरिष्णवो भानुं दिवं वर्त्तिष्णवोऽमितः ।' भ. का. 7-3.